

Antoszewo (Antašava) – dwór Antoszewskich, później Zaborowskich

ZBIGNIEW HAUSER

ZAPOMNIANE POLSKIE DWORY I REZYDENCJE NA LITWIE (3)

W poszukiwaniu polskich rezydencji na Litwie, nie uwzględnionych w dziele Romana Aftanazego (rezydencji takich jest bardzo wiele, zwłaszcza na Litwie!), dotarłem do Narwidzisek (Narvydiškis), położonych ok. 80 km na północny zachód od Wilna i ok. 20 km na zachód od rejonowego miasta Szyrwinty. Jest to właściwie przysiółek nie oznaczony na wielu mapach, nie ma też doń drogowskazu.

Na szóstym kilometrze drogi Muśninki-Łukojnie trzeba skrócić w prawo, w drogę gruntową. Po przejściu 1 km dociera się do dziczatego parku wokół dużego stawu. W parku tym stoi zdewastowany dawny dwór Andrzejewskich (później Jasińskich), wzniesiony prawdopodobnie na początku XIX w. i przebudowany na przełomie XIX i XX w. Po parcelacji majątku przez rząd litewski w 1931 r. właścicielem został Markiewicz. Za czasów sowieckich w dworze mieściły się biura kolchozu, po 1990 r. zwrócono go potomkom dawnych właścicieli, którzy przed pięć laty sprzedali go nowemu użytkownikowi. Nabywca jednak nie troszczy się o zabytek, który po opuszczeniu go przez kolchoz stoi pusty i niszczeje. Eklektyczny dwór (a właściwie pałac) jest piętrowy, o nieregularnej bryle, nakryty jeszcze dachem z lukarnami. Ryzalit

Narwidziski (Narvydiškis) – dwór Andrzejewskich, później Jasińskich

Korwie (Korvys) – dwór Strumiłłów, później Giedroyciów

Stryniški (Stryniškis) – pałac Komarów

Sołomieść (Salamiestis) – dwór Morykonich, a następnie Tyszkiewiczów

Sołomieść (Salamiestis) – ruiny dawnej bramy wjazdowej do dworu

w elewacji głównej mieścił westybul. W elewacjach bocznych widoczne są ozdobne szczyty. Okna w obramieniach prostokątnych i lukowanych. Wewnątrz, poza arkadami westybulu, nie zachowały się żadne dekoracje. Zrujnowane wnętrze nie jest zabezpieczone. W przetrzebionym i zarośniętym parku stoi dawna studnia dworska, kamienna, o kształcie wielkiej misy. Kilka kilometrów na zachód od Narwidziszek, nad rzeką Szyrwintą, stoi dawny dwór Giedroyciów w Poszyrwinciu (Paširvintis), z XIX w. Parterowy, drewniany, na wysokiej podmurówce, wzniesiony na planie prostokąta, odnowiony przed kilku laty przez obecnych właścicieli. Spotkał więc go lepszy niż poprzednika los. Jest starannie utrzymany i otoczony kwietnikami. W pobliżu przetrwało ceglane zabudowanie gospodarcze. Również i do Poszyrwincia nie ma żadnego drogowskazu, trzeba pytać o drogę mieszkańców. We wsi Korwie (Korvys), położonej przy drodze z Mejszagoly do Pikieliszek (ok. 30 km na północ od Wilna), stoi nie opisany w żadnym przewodniku, bardzo zaniedbany, dawny dwór Strumiłłów (poprzednio Giedroyciów). Drewniany, parterowy, z czterokolumnowym portykiem i trójkątnym frontem. Z prawej strony przylega do niego piętrowy budynek drewniany. W jednej z elewacji widoczne jest zadaszenie wsparte na dwóch słupach. W dworze „gnieźdzą się” ludzie (kilka rodzin), a wokół niego widać bezładne sterty sprzętu gospodarskiego. Z zabudowań gospodarskich pozostała tylko sklepiona piwnica. Informacje o właścicielach uzyskałem od miejscowego proboszcza. Na miejscowym, prawie w całości polskim cmentarzu są nagrobki książąt Giedroyciów. Przy drodze z Kiejdan przez Ramygałę do Poniewieża, na 25. kilometrze tej drogi, skręca się w prawo do wsi Powermeń (Pavermenys), z pozostałościami zespołu pałacowego, który od 1748 r. do I wojny światowej należał do spolonizowanej kurlandzkiej rodziny de Brunnow. Klasycystyczny pałac wznosił na przełomie XVIII i XIX w. szambelan królewski i marszałek upicki Stanisław de Brunnow. Elewacja frontowa i ogrodowa pałacu dekorowana jest w obu kondygnacjach pilastrami, gzymsami i trójkątnymi frontonami. Po obu stronach pałacu stoją wydłużone parterowe oficyny o podobnych dekoracjach. Okna w obramieniach prostokątnych i półkolistych. Za czasów sowieckich w pałacu mieściła się szkoła i internat. Obecnie tak on, jak i oficyny stoją puste, z oknami zabitymi deskami, ale na szlabanie, na drodze dojazdowej widnieje napis: *privati valda* (własność prywatna). Być może więc zespół będzie remontowany. Oprócz pałacu i oficyn przetrwał też trzykondygnacyjny murywany spichlerz oraz kilka innych budynków gospodarskich. 18 km na zachód od Poniewieża a 2 km od miasteczka Nowe Miasto położone są Liberyszki (Liberiškis), z dawnym dworem Karpioń z XIX w. Drewniany parterowy dwór wzniesiono na planie prostokąta, z piętrową częścią środkową, gankiem oraz niskim skrzydłem. Dwór jest niezłe utrzymany, mieszkają w nim ludzie. W pobliżu stoją dawne stajnie (?), wzniesione z cegły, otynkowane, których oba szczyty dekorowane są ostrołukowymi ślepymi arkadami i attykowym zwieńczeniem z ceglanym fryzem. Nieco dalej znajdują się inne zabudowania gospodarcze. Około 7 km na północ od Liberyszek i 2 km na południe od szosy z Poniewieża do Szawli położona jest wieś Nowy Dwór (Naudvaris-Pašuojis), z dawnym zespołem dworskim Kierbedziów (od 2. poł. XVIII w.). Nie ma do niej drogowskazu. W dworze, otoczonym parkiem, urodził się Stanisław Kierbedź (1810-1899), słynny inżynier i budowniczy mostów, generał major rosyjskich wojsk inżynieryjnych, o czym przypomina umieszczona na dworze tablica z inskrypcją litew-

ską. Dwór jest parterowy, na planie prostokąta, z piętrową przybudówką i arkadowym gankiem. W elewacji bocznej gzymsy, pilastry i arkadowe ślepe okno. W zadbanym dworze mieści się szkoła.

Po bokach dziedzińca stoją dawna stajnia i spichlerz. Elewacja frontowa spichlerza dekorowana jest półkolumnami i półkolistymi wnękami. Przez ozdobne drewniane drzwi wchodzi się do sieni z belkowanym stropem. Dawne stajnie dekorowane są dwukolumnowym portykiem oraz półkolistymi i prostokątnymi wnękami. W pobliżu znajdują się inne zabudowania gospodarcze, a przy skrzyżowaniu dróg stoi dawna kuźnia z wysokim kominem, dekorowana ostrołukowymi wnękami.

Około 10 km na zachód od rejonowego miasta Kupiszki znajduje się dawny majątek Poławeń, położony 5 km od miasteczka o tej nazwie, w pobliżu obecnej wsi Stryniški (Striniški). Dobra te były gniazdem rodzimym Komarów (należały do nich od XV w. do II wojny światowej). Jest tam skromny parterowy dwór klasycystyczny, z arkadowym gankiem (zapewne z 1. poł. XIX w.), rozbudowany w 2. poł. XIX w. przez Michała Komara na okazałą rezydencję w stylu neogotyckim. Parterowy dwór zachował się w dobrym stanie, natomiast pałac neogotycki przetrwał (we wciąż imponującej) ruinie. Ocalały z niego dwie wieże oraz arkadowy portyk od strony ogrodu, wsparty na sześciu kolumnach. Trzykondygnacyjne wieże dekorowane są arkadowymi oknami i krenelażem. W pobliżu stoją dawne stajnie (?), neogotyckie, piętrowe w części środkowej. Około 2 km na wschód od pałacu stoi dawny młyn, dwukondygnacyjny, wzniesiony z kamienia polnego, w którym przed kilku laty urządzono restaurację. W pobliżu stoją dwa zabudowania gospodarcze z kamienia polnego (w jednym z nich była kuźnia?).

Około 20 km na północ od Kupiszek położone jest miasteczko Sołomieść (Salamiestis). Jest tam dawny zespół dworski, należący na przełomie XVIII i XIX w. do Morykonich, a następnie (od 1818 r.) do Tyszkiewiczów. Klasycystyczny parterowy dwór wzniesiono w 1. poł. XIX w. na planie wydłużonego prostokąta, z wysokim dachem naczółkowym. W głównej elewacji występuje czterokolumnowy portyk z trójkątnym frontonem. Elewacje dekorowane są obramieniami okiennymi i boniowaniem. Za czasów sowieckich w dworze mieściła się szkoła. Obecnie jest tam *laisvalaiko centras* (ośrodek wypoczynkowy?). W pobliżu stoją ruiny dwóch ceglanych zabudowań gospodarczych, dekorowanych gzymsami i boniowaniem. Na skraju parku widoczne są ruiny dawnej bramy wjazdowej (?), wzniesionej z kamienia polnego i cegły, z półkolistymi oknami w drugiej kondygnacji.

Na 15. kilometrze drogi z Kupiszek przez Wobolniki do Birz leży miasteczko Antoszewo (Antašava), z dawnym zespołem dworskim Antoszewskich (XVIII – 1. poł. XIX w.), później Zaborskich (2. poł. XIX w.). Jest tam klasycystyczny, piętrowy dwór, wzniesiony na wysokiej podmurówce, na planie zbliżonym do kwadratu, z ryzalitem w środkowej części fasady. Wspomniany ryzalit dekorowany jest trójkątnym frontonem, gzymsami i półkolistymi obramieniami okien. W elewacji bocznej widoczne są trójkątne nadokienniki, a w zwieńczeniu obiegający całą budowlę gzyms kostkowy. Pałac jest niedostępny i chyba obecnie nie użytkowany. Przez szyby dostrzegłem narzędzia malarskie, co wskazuje na projektowany remont. Podobno zachował się częściowo wystrój wnętrz (stiukowe plafony, kolumny i dekoracje ścian oraz intarsjowane parkiety). W pobliżu dworu stoi klasycystyczny, dwukondygnacyjny lamus wzniesiony z kamienia polnych. Obie budowle zaprojektował w latach 1809-1811 architekt wileński Michał Szulc. ■

Nowy Dwór (Naudvaris-Pašuojis) – dwór Kierbedziów

Liberyszki (Liberiškis) – dwór Karpiów

Powermeń (Pavermenys) – dwór rodu de Brunnow

Poszywincie (Paširvintis) – dwór Giedroyciów